

Näringsdepartementet
111 21 Stockholm

Remissyttrande gällande betänkandet SOU 2015:91, Digitaliseringens transformerande kraft – vägval för framtiden (N2015/08335/ITP)

Kungliga biblioteket (KB) Sveriges nationalbibliotek har ombetts att lämna synpunkter på betänkandet (SOU 2015:91) *Digitaliseringens transformerande kraft – vägval för framtiden*.

Remissvarets upplägg

Remissvaret inleds med en sammanfattning följt av ett avsnitt som belyser KB:s myndighetsuppdrag gällande digitalisering. Därefter beskrivs KB:s arbete med att främja digitalisering och digital tillgänglighet av kulturarvet inom arkiv-, biblioteks- och museiområdet (ABM). Dessa avsnitt är nödvändiga eftersom Digitaliseringskommissionens betänkande inte behandlar biblioteksområdet.

Efter sammanfattningen och de inledande avsnitten om KB:s roll inom digitaliseringsområdet följer KB:s kommentarer till de förslag som betänkandet lägger fram. Kommentarererna följer betänkandets rubriker och avsnittsnumrering.

KB begränsar sitt svar till de förslag som har koppling till biblioteksområdet.

Sammanfattning

Bibliotekens roll inom digitaliseringsområdet

Med utgångspunkt i Digitaliseringskommissionens betänkande vill KB lyfta bibliotekssektorns verksamhet inom digitaliseringsområdet.

Biblioteken förvaltar stora informationsmängder där en allt högre andel är digitala. KB är den kulturarvsmyndighet med mest omfattande digitala samlingar i Sverige. Sammantaget utgör bibliotekens digitala samlingar en viktig resurs för utbildning, forskning, kulturförmedling liksom för det demokratiska samhällets utveckling. Det samlade biblioteksväsendet spelar idag en central roll i det livslånga lärandet. Biblioteken har även en central betydelse för att producera öppna forskningsdata, till exempel för att möjliggöra digital humaniora och konstnärligt skapande. Digitaliseringen av bibliotekens äldre samlingar liksom den generella medieutvecklingen förstärker den rollen.

KB instämmer i den analys som Digitaliseringskommissionen gör när det gäller skillnaden mellan utveckling och transformering. Den övergripande och nya rollen för biblioteksväsendet är att stödja övergången till det digitala samhället för att såväl organisationer som individer ska kunna ta del av digitala tjänster och digitalt material.

Forskningsbiblioteken har genomfört övergången från tryckt till digital vetenskaplig litteratur inom akademien och spelat en central roll för högskolans digitalisering. På såväl högskolebibliotek som specialbibliotek, skolbibliotek och folkbibliotek finns både den infrastruktur och den rutin som behövs för att öka den digitala kompetensen bland användarna. Bibliotekarierna har utvecklat den pedagogiska rollen och bidragit till ökad medie- och informationskompetens (MIK) bland forskare, studenter, elever och medborgare.

KB:s kommentarer i punktform

Nedan sammanfattas i punktform KB:s kommentarer till utredningens förslag:

- KB stödjer förslaget att Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att ta fram ett förslag för organisering av det nationella främjandearbetet och det kontinuerliga statliga engagemanget.
- KB vill understryka vikten av det allmänna biblioteksväsendets roll i den digitala informationsförsörjningen.
- Digitala resurser ger tillgång till vetenskap, information och kunskap för alla medborgare i hela samhället. Biblioteken har en nyckelroll i detta.

- Biblioteken har en viktig roll i ett effektivt nyttiggörande av forskningsresultat genom ett brett tillgängliggörande av forskningsinformation i hela samhället.
- KB stödjer förslaget att Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att göra en kartläggning över digitaliseringsförsvårande lagstiftning i samhället. KB vill särskilt betona vikten av en analys av hur gällande upphovsrättslagstiftning och personuppgiftslag kan hanteras utifrån regeringens mål om datadriven innovation för tillväxt och välfärd.
- Biblioteken har förutsättningar för att i ökad utsträckning verka som digitala servicecenter och bidra till ökad digital medie- och informationskompetens (MIK).
- Som statistikmyndighet välkomnar KB förslaget om en översyn av vilka statistikområden inom den officiella statistiken som påverkas av digitaliseringen. KB anser dock att inte bara SCB utan att alla myndigheter som är ansvariga för Sveriges officiella statistik ska ges möjlighet att lämna förslag till hur statistiken bör utvecklas. Detta för att bättre fånga effekter av digitaliseringen och på sikt vara en föregångare och påverka internationell standardisering inom området.
- KB stödjer förslaget att ta fram en nationell strategi för datadriven innovation och understryker bibliotekens roll inom detta område.
- KB stödjer förslaget att samordna kompetens kring stora datamängder. Biblioteken och andra kulturarvsmyndigheter skapar idag stora volymer av digital data och bidrar till att bereda väg för nya forskningsmetoder och tillämpningar.

Kungliga biblioteket – en betydande aktör inom det digitala kunskapssamhället

Inom sitt verksamhetsområde ska KB främja den svenska forskningens kvalitet genom att tillhandahålla en effektiv forskningsinfrastruktur. KB svarar för frågor om samverkan mellan forskningsbibliotek när det gäller digitalisering och digitalt tillgängliggörande.

KB har i uppdrag att ha en nationell överblick och främja samverkan och utveckling inom hela det allmänna biblioteksväsendet. Myndigheten ska inom ramen för detta verka för utveckling och samordning av digitala tjänster och system inom biblioteksväsendet.

Utifrån uppdraget att verka inom det nationella samordningssektariatet för digitalisering, digitalt bevarande och digitalt tillgängliggörande av kulturarvet (Digisam) arbetar KB, bland annat tillsammans med Riksarkivet och Riksantikvarieämbetet, med digitaliseringsfrågor i ett ABM-perspektiv. Sammantaget är KB som nationalbibliotek en betydande aktör inom det digitala kunskapssamhället.

IT i människans tjänst och en nationell strategi för digitalisering av kulturarvet

I *It i människans tjänst – en digital agenda för Sverige* (2011/342/ITP) framgår att en av regeringens ambitioner är att Sverige ska vara ledande både nationellt och internationellt i fråga om att ta tillvara de möjligheter som digitaliseringen ger. I kapitlet *Tjänster som skapar nytta* formuleras förutsättningarna för kulturen under avsnittet *Tillgång till kultur*, där även målet för denna strategi fastställts.

Digit@lt kulturarv - Nationell strategi för arbetet med att digitalisera, digitalt bevara och digitalt tillgängliggöra kulturarvsmaterial och kulturarvsinformation (KU11.015) har mellan åren 2012-2015 varit styrande för arbetet för de statliga kulturinstitutioner som samlar, bevarar och tillgängliggör kulturarvsmaterial och kulturarvsinformation. Det nationella samordningssektariatet för digitalisering, digitalt bevarande och digitalt tillgängliggörande av kulturarvet (Digisam) har ansvarat för att bidra till, samt i vissa avseenden samordna arbetet med att nå agendans mål. KB har sedan 2011 ingått i Digisams styrgrupp. Digisams slutrapport, *Ett digitalare kulturarv – Digisams verksamhet 2011-2015*, lämnades till Regeringen i februari 2016.

KB:s kommentarer till betänkandet

4.3.1 Nationellt främjande för stöd till digitalisering

KB stödjer förslaget att Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att ta fram ett förslag för organisering av det nationella främjandearbetet och det kontinuerliga statliga engagemanget. KB ser att det behövs såväl övergripande samhällsanalyser som sektorsbaserade kunskapsunderlag.

KB vill i detta sammanhang lyfta bibliotekens roll i informationsförsörjningen till högre utbildning och forskning. Forskarsamhällets behov av snabb tillgång till material ställer höga krav på nationalbiblioteket liksom för forskningsbibliotek i övrigt. I KB:s inspel till kommande forskningsproposition har myndigheten redogjort för centrala funktioner som behöver utvecklas, så att KB kan främja den svenska forskningens kvalitet genom att tillhandahålla en effektiv forskningsinfrastruktur. Konkret handlar det om att KB ställer sig positivt till att samordna införandet av riktlinjer för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer, samt att KB önskar ett långsiktigt uppdrag att utveckla en samlad ingång för den svenska vetenskapliga utgivningen.

Biblioteken agerar också för ett effektivt nyttiggörande av forskningsresultat genom arbetet med att brett tillgängliggöra forskningsinformation i hela samhället.

Forskningen efterfrågar generellt stora mängder digitalt material. Digitaliseringen vid bibliotek och andra kulturarvsmyndigheter skapar nya möjligheter för forskningen, främst inom humaniora och samhällsvetenskap. I KB:s inspel till kommande forskningsproposition signalerar KB att särskilda medel och rejäla satsningar för att öka takten i digitaliseringen är en förutsättning för att kulturarvsmyndigheterna på allvar ska kunna bereda väg för nya forskningsmetoder och tillämpningar.

KB vill utöver forskningsperspektivet också lyfta folk- och skolbibliotekens roll för digitaliseringen av samhället. Enligt 2 § i bibliotekslagen ska det allmänna biblioteksväsendet verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till

kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Folkbiblioteken ska även verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. Folk- och skolbiblioteken har därmed en viktig uppgift i att stärka den digitala kompetensen för många grupper.

4.3.2 Statistik för det digitaliserade samhället

Som statistikmyndighet välkomnar KB förslaget om en översyn av vilka statistikområden inom den officiella statistiken som påverkas av digitaliseringen. KB anser dock att inte bara SCB utan alla de 27 myndigheter som är ansvariga för Sveriges officiella statistik ges möjlighet att lämna förslag till hur statistiken bör utvecklas för att bättre fånga effekter av digitaliseringen och på sikt vara en föregångare och påverka internationell standardisering inom området.

Biblioteken är viktiga informationsförmedlare och den digitaliserade delen av informationsflödet ökar stadigt. Detta gäller såväl användningen av bibliotekens tjänster via internet som de digitaliserade delarna av bibliotekens samlingar.

I den officiella biblioteksstatistiken finns etablerade variabler som följer utvecklingen inom området. Dessa innefattar användningsstatistik som följer bibliotekens utbildningsinsatser för olika befolkningsgrupper inom it-området.

KB välkomnar också variabler i den officiella statistiken som visar på skillnader i andelen som använder myndigheternas e-tjänster inom olika regioner och kommuner. Detta för att biblioteken särskilt ska kunna ges möjlighet att erbjuda utbildningsinsatser som ökar it-användningen i områden med särskilda behov.

4.4.1 Genomgång av digitaliseringsförsvårande lagstiftning

KB stödjer förslaget att Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att göra en kartläggning över digitaliseringsförsvårande lagstiftning i samhället.

Det allmänna biblioteksväsendets roll i den digitala informationsförsörjningen är central. För att informationsförsörjningen ska fungera, behövs en analys av de regler som försvårar den digitala omställningen på informationsförsörjningens område. KB vill särskilt

uppmärksamma behovet av en analys av upphovsrättslagstiftningen, liksom en analys av gällande regler om hantering av personuppgifter. KB efterfrågar förslag på hur gällande lagstiftning ska hanteras utifrån regeringens ambitioner att främja tillväxt och välfärd.

Regeringen har som mål att högskolan ska vara jämlik. KB vill understryka vikten av att se över vilken påverkan inlåsnings effekter och en ojämlig tillgång till digitala och fysiska vetenskapliga resurser har på möjligheten att studera och forska och på studie- och forskningsresultaten liksom på kvalitet i rapporter och utredningar som görs inom högskola och offentlig förvaltning. Ur KB:s perspektiv är det därför viktigt att en analys av digitaliseringsförsvårande lagstiftning omfattar området finansiering och samordning av förhandlingar om avtalslicensenser.

4.7.1 Utveckla en nationell strategi för datadriven innovation

KB stödjer förslaget med att ta fram en nationell strategi för datadriven innovation. Utöver de kommersiella vidareförädlingsmöjligheterna som utredningen beskriver bör hänsyn även tas till aktörer i civilsamhället som är delaktiga i samhällsnyttiga tjänster. Sådana aktörer har sällan intäkter från sina tjänster varför alla hinder för åtkomst till data ökar risken för att de utesluts från möjligheter att skapa samhällsnyttiga lösningar.

Den digitala utvecklingen och etableringen av internet som plattform för informationsförmedling har under de senaste 15 åren i grunden förändrat förutsättningarna för förmedling även av digitaliserat kulturarvsmaterial. KB och andra kulturarvsmyndigheter har idag tillgång till verktyg som ger allmänhet och forskning tillgång till delar av kulturarvet, oberoende av tid och plats. Kulturarvets potential har sedan många år uppmärksammats av EU. EU driver på digitalisering och samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer. Som en följd av digitaliseringen av kulturarvsdata har tillämpningar av digitala metoder för analys och visualisering etablerats (Digital humaniora).

4.7.2 Ett nationellt kompetenscenter kring stora datamängder

KB stödjer förslaget att samordna kompetens kring stora datamängder. KB vill i detta sammanhang lyfta att biblioteken och andra kulturarvsmyndigheter idag skapar stora volymer av digital data och bidrar till att bereda väg för nya forskningsmetoder och tillämpningar.

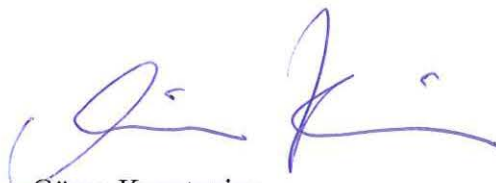
KB samarbetar bland andra med Riksarkivet för att etablera storskalig digitalisering av kulturarvsmaterial.

Efter att Digitaliseringskommissionen lämnat sin slutrapport har Europeiska kommissionen presenterat en strategi för ett europeiskt forskningsdatamoln. Ett eventuellt uppdrag till Vinnova kommer att behöva ta hänsyn till denna satsning för att säkerställa att dubbelarbete undviks.

Detta yttrande har beslutats av riksbibliotekarie Gunilla Herdenberg efter föredragning av Göran Konstenius.

Gunilla Herdenberg
Riksbibliotekarie

Göran Konstenius
Verksamhetsutredare